

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

FORVM Acta Juridica et Politica

XI. évfolyam
3. szám

ÜNNEPI KÖTET

DR. SZABÓ IMRE
EGYETEMI TANÁR

70. SZÜLETÉSNAPJÁRA

SZEGED
2021

Redigunt

TAMÁS ANTAL, ZSUZSANNA JUHÁSZ, KRISZTINA RÚZS MOLNÁR, ZSOLT SZOMORA, NORBERT VARGA

Collegium scientiae actorum:

ATTILA BADÓ, MÁRTA DEZSŐ, ZSUZSANNA FEJES, KLÁRA GELLÉN,
ATTILA HARMATHY, JÓZSEF LICHTENSTEIN, BARNA MEZEY,
LÁSZLÓ NÁNÁSI, GÁBOR ROKOLYA, ARNDT SINN, BÉLA SZABÓ,
ISTVÁN SZABÓ, GERHARD THÜR

Editors:

CSABA FARKAS, MÁRTA GÖRÖG, ANDREA HEGEDŰS, ZSÓFIA KAPRINAY,
ZITA PÁKOZDI, IMRE VARGA

Redigit

MÁRIA HOMOKI-NAGY

Nota

FORVM Szeged

Szerkesztőbizottság:

ANTAL TAMÁS, JUHÁSZ ZSUZSANNA, RÚZS MOLNÁR KRISZTINA,
SZOMORA ZSOLT, VARGA NORBERT

A folyóirat tudományos testülete:

BADÓ ATTILA, DEZSŐ MÁRTA, FEJES ZSUZSANNA, GELLÉN KLÁRA,
HARMATHY ATTILA, LICHTENSTEIN JÓZSEF, MEZEY BARNA,
NÁNÁSI LÁSZLÓ, ROKOLYA GÁBOR, SINN ARNDT, SZABÓ BÉLA,
SZABÓ ISTVÁN, THÜR GERHARD

Szerkesztők:

FARKAS CSABA, GÖRÖG MÁRTA, HEGEDŰS ANDREA, KAPRINAY ZSÓFIA,
PÁKOZDI ZITA, VARGA IMRE

Főszerkesztő

HOMOKI-NAGY MÁRIA

Műszaki szerkesztő

MARVANEK JUDIT

Kiadja

GÖRÖG MÁRTA

dékán

Kiadványunk rövidítése

FORVM Szeged

ISSN 0324-6523 Acta Universitatis Szegediensis

ISSN 2063-2525 FORVM Acta Juridica et Politica

*Jelen kötetben megjelent tanulmányok az egyes szerzők szellemi alkotó tevékenységének eredményei,
az azokban megfogalmazott gondolatok, tudományos vélemények a szerzők saját álláspontját tükrözik.*

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ.....	11
BAKOS-KOVÁCS KITTI A magánjogról – történetiségében és a modern jogfejlődés tükrében.....	13
BALOGH ELEMÉR A középkori kánoni per.....	25
BARTA JUDIT A Teljesítésigazolási Szakértői Szerv szakvéleményére alapított per és a szakvéleményekkel kapcsolatos gyakorlati kérdések.....	31
BERKI GABRIELLA Mi fán terem a telemedicina? – a távorvoslás fogalma és kialakulása.....	39
BLUTMAN LÁSZLÓ Az előzetes döntéshozatal kezdeményezésének elutasítása: az igényérvényesítés lehetőségei.....	47
BOBIVOS PÁL A földre vonatkozó vételi jog a közjog fogságában.....	55
BOÓCZ ÁDÁM A Kkt. és a Bt. régi – új öröksége. Észrevételek az egyszemélyessé váló kkt-k és bt-k ipso iure megszűnésének szabályaihoz.....	63
DÚL JÁNOS Törredékek a vagyonkezelői jog szabályozásának változásaiából.....	71
FANTOLY ZSANETT A hatékony védelemhez való jog az Amerikai Egyesült Államok büntető igazságszolgáltatásában.....	79
FARKAS CSABA Gondolatok a saját üzletrésről.....	87
FARKAS CSAMANGÓ ERIKA Gondolatok az idegenhonos és inváziós halfajok terjedésének kezeléséről természetjogi aspektusból.....	93

GÁL ANDOR – SZOMORA ZSOLT A drónnal történő megfigyelés kriminalizálása mint a büntetőjogi magánszféravédelem kiterjesztése.....	101
GOMBOS KATALIN A többrétegű szabályok és a koherencia-elv érvényesülése határon átnyúló eljárások során.....	109
GÖRÖG MÁRTA A Bécsi Vételi Egyezmény 39. Cikkében foglalt „észszerű idő” megítélése a nemzetközi jogalkalmazási gyakorlatban.....	115
GYÉMÁNT RICHÁRD A Holland Kelet-indiai Társaság vázlatos gazdaságtörténete (1602–1799).....	121
HAJDÚ JÓZSEF A transznacionális munkavégzés szabályozásának lehetősége a BRI rendszerében, különös tekintettel a GATS Egyezmény 4. módoszatára.....	131
HARKAI ISTVÁN – MEZEI PÉTER Szerzői jogi flexibilitások végfelhasználó szerződések fényében.....	137
HARMATHY ATTILA A polgári jog szemléleti kérdéseiről történelmi alapon.....	147
HARSÁGI VIKTÓRIA Gondolattörések a társult perek új rendszeréhez.....	155
HORVÁTH E. ÍRISZ A kis értékű követelések európai eljárásának története.....	161
JAKAB ÉVA Róma és a tartományok: Igazságszolgáltatás és politika.....	169
JUHÁSZ ZSUZSANNA Telemedicina és büntetés-végrehajtás.....	177
KAPRINAY ZSÓFIA Gyakorlatban felmerülő újabb probléma termőföldek adásvételével összefüggésben.....	183
KARSAI KRISZTINA A mesterséges intelligencia szabályozásának európai tervezete, avagy algoritmusok térnyerésének előjelei a (büntető) igazságszolgáltatásban.....	189
KATONA TAMÁS – KATONÁNÉ PEHR ERIKA Az örökbefogadás társadalmpolitikai és jogi összefüggései.....	197

LÁSZLÓ KECSKÉS Some Ethical Problems of Arbitration.....	211
KISFALUDI ANDRÁS Érvénytelenségi kifogás az engedménnyel szemben.....	219
KISS BARNABÁS Csak a változás állandó – A különleges jogrend alkotmányi-alaptörvényi szabályozásának alakulása Magyarországon.....	227
KÖBLÖS ADÉL Mikor szükséges tárgyalást tartani polgári ügyekben?.....	237
LÖFFLER TIBOR Miről „szól” a népszavazás?.....	243
LUKÁCS ADRIENN Karantén office: az otthoni munkavégzés és magánélethez való jog a Covid19 pandémia idején.....	249
MÁRKI DÁVID Nyilvánosság az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogában.....	255
MEZEY BARNA Cella, kamra, zárka – Jogtörténeti töredékek a börtönrezsím szóhasználatához az 1843. évi börtönügyi javaslat kidolgozása során.....	263
MOLNÁR JUDIT A fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának.....	271
NAGY ADRIENN Az I. Pp. Novella hatása a polgári perbeli bizonyítás szabályaira.....	279
NAGY CSONGOR ISTVÁN Kartellkár mint joghatósági ok.....	287
NOCHTA TIBOR Sérelemdíj és kártérítés a személyiségi jogok szerződésszegéssel történő megsértéséért.....	293
NYILAS ANNA A mesterséges intelligencia hatása a bírói döntéshozatalra.....	303
PAPP ZSUZSANNA Gondolatok a kifogások jelentőségéről egy polgári eljárásjogász szemszögéből.....	313

POZSONYI NORBERT	
A <i>vadimonium</i> alapvonalai a formuláris eljárásban.....	331
PRIBULA LÁSZLÓ	
A peres felek személyében bekövetkező változások gyakorlati problémái – a formális és az érdemi vizsgálat határán.....	339
RÉVÉSZ BÉLA	
Anomáliák a hálózati személyek nyilvántartása körül.....	349
RÚZS MOLNÁR KRISZTINA	
Mekkora a hasadék és hogyan lehet betölteni? – gondolatok a jogvitákról, az érdekvitákról és a hozzájuk kapcsolódó képzettségről.....	357
SÁNDOR ISTVÁN	
Az alapítvány egyes <i>common law</i> jogrendszerű országokban.....	363
SCHADL GYÖRGY	
Gondolatok a végrehajtási jogok harmonizálásáról.....	369
SIKET JUDIT	
Lehet-e „hintázni” a köz- és magánjogi jogviszonyok között?.....	377
SOÓS EDIT	
Az európai területi együttműködési csoportosulások (EGTC) az EU határrégióiban.....	385
SURI NOÉMI	
Gondolatok az ideiglenes számlazárolást elrendelő európai végzésről, a követelésbehajtás legújabb alternatív eszközéről.....	395
SZAKÁCS ILDIKÓ RÉKA	
Politikusok két kampány között – különös tekintettel a női szerepekre.....	401
SZAKÁLY ZSUZSA	
Az igazságügyi szakértő a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában.....	409
SZALAI PÉTER	
Tűnődés az osztott perszerkezetről szerzett tapasztalatokról.....	417
SZIVÓS KRISTÓF	
A felek eljárástámogatási kötelezettsége a jogösszehasonlítás szemszögéből.....	427
TAKÁCS ALBERT	
Alkotmány és antropológia.....	433
TÓKEY BALÁZS	
Váratlan (?) fordulat a kollektív defamációs ügyek kúriai gyakorlatában.....	441

UDVARY SÁNDOR A mesterséges intelligencia, mint potenciális adatvédelmi jogsértő.....	451
VARGA IMRE Kollektív igényérvényesítési eljárások Hollandiában.....	457
VÉKÁS LAJOS Újabb mozaikok az elővásárlási jog gyakorlásával létrejövő szerződés kérdéseihez.....	463
VISONTAI-SZABÓ KATALIN A gyermek kapcsolattartáshoz való jogának érvényesülése világhárvány idején.....	469
WOPERA ZSUZSA A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége?.....	477
<i>Köszöntők</i>	
CZIFRA JÁNOS <i>Professzor a barátom</i>	487
GÉCZI JÓZSEF ALAJOS <i>Szabó Imrét köszöntöm</i>	489
TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ <i>Szabó Imre köszöntése</i>	491
<i>TABULA GRATULATORIA</i>	493

KARSAI KRISZTINA*

A mesterséges intelligencia szabályozásának európai tervezete, avagy algoritmusok térnyerésének előjelei a (büntető) igazságszolgáltatásban

I. Bevezetés

Az Európai Bizottság 2021 áprilisában tette közzé azt a rendelettervezetet,¹ amely az uniós jog szintjén határozná meg a mesterséges intelligencia alkalmazását magában foglaló szoftveres megoldások engedélyezhetőségét, használhatóságát. A mesterséges intelligencia (MI) alkalmazása és alkalmazhatósága szinte minden társadalmi szektorban fontos szemponttá kezd válni, és minden tudományágban az egyik leginkább kutatott kérdések közé emelkedett az elmúlt 10-15 évben – a humán tudományok és így a jogtudomány is felzárkózott a szakirodalmi „boom”-hoz a releváns kérdések megtalálásával és megválaszoló kísérleteivel. Igaz, ez szükségképpen lépéshátrányból való felzárkózásnak tűnik, mivel utóbbi tudományoknak valójában azzal kell(ene) foglalkozni, hogy a technológia által életrehívott megoldások „ráengedhetők-e” egyáltalán a társadalomra és annak mikro- vagy éppen makrofolyamataira, vagy szükség lenne az etikai és jogi kontroll gyakorlására vagy éppen a fejlődés irányainak meghatározására etikai-jogi okokból. Az tehát, hogy most zajlik ennek európai szintű szabályozási kísérlete, miközben számos területen már alkalmazzák az ilyen megoldásokat, megkésett reagálásnak is tűnhet. Számos helyi és globális vállalkozás használ és kínál ilyen megoldásokat például az egészségügyben, a humánerőforrás-gazdálkodásban vagy épp a bankszektorban, különösen a hitelezési programokban.² A jogi területen is robbanásszerű terjedésnek lehetünk tanúi, így például sok országban elfogadott már az arcfelismerő szoftverek alkalmazása gyanúsítottak vagy áldozatok azonosítására, pernyerési esélyek kiszámítását ígérik ügyvédi irodák az ügyfeleknek, vagy éppen a visszaesési valószínűséget becsüli meg a szoftver a bíró számára. A fő kérdés ma – a *Collingridge*-

* akadémiai doktor, egyetemi tanár, intézetvezető, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Büntügyi Tudományok Intézete

¹ Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról. Brüsszel, 2021.4.21. COM(2021) 206 final 2021/0106 (COD).

² KONRAD LISCHKA – ANITA KLINGEL: *Wenn Maschinen Menschen bewerten. Internationale Fallbeispiele für Prozesse algorithmischer Entscheidungsfindung*. Arbeitspapier. Bertelsmann Stiftung, 2017. május.

*dilemma*³ értelmében – már nem az, hogy mit hozhat majd a jövő a technológiai fejlődéssel, hanem az, hogy milyen változásokat hozott, amelyeket a jog nem, vagy csak alig követett le, illetve milyen fejlődési utat jelöljünk ki a technológiának a felhasználáshoz kapcsolódó szakjogi és emberi jogi szempontok meghatározásával.

Az előzetes jogi szabályozási modellek mindig azt a kockázatot hordozzák, hogy befagyaszttják vagy lassítják az innovációt, hiszen mesterséges korlátokat szabnak – ugyanakkor az is igaz, hogy az emberiség, a társadalom, a közjó vagy éppen a már kivívott értékek védelme érdekében igazolható az egyébként nagyon jelentős korlátozás is. Ez a *felelős innováció* ideájából táplálkozik, amelyet a rendelettervezet is magáévá tesz, és arányos keretek között a vállalkozás szabadságát, a művészet és tudomány szabadságát, illetve a szellemi tulajdon védelméhez való jogot is deklaráltnan korlátozza bizonyos MI megoldások esetén (lásd alább). Az Európai Unió rendelettervezete azt a célt tűzi ki, hogy a jogi szabályozás valójában előzetesen határozza meg, hogy mely etikai és jogi korlátok nem hághatók át a fejlesztés (és az alkalmazás) körében, így tehát pontosan kijelöli azokat a peremfeltételeket, amelyek között maradva a technológiai innováció és persze az ezzel szoros összefüggésben levő gazdasági fejlődés zavartalanul tovább folyhat. S ugyan az algoritmikus döntéshozatali rendszerek megjelenése a különböző szolgáltatási piacokon már jelenleg is adott, így a „menet közben” bevezetésre kerülő új szabályozási keretrendszer bizonyosan *adaptációs költségeket, esetleg éppenséggel adaptációs nehézséget (vagy lehetetlenülést)* fog eredményezni azon piaci szereplőknek, amelyek gyorsak és innovatívak voltak, és így mások előtt a szabályozatlan, „vad” európai piacon szereztek részesedést, mégis a „szemmel látható” mesterséges intelligencia cunami eddig még váratott magára, így az EU éppen jókor teszi meg a szükséges lépéseit. Azaz a lépéshátrányt le lehet faragni.

Ajánlom e tanulmányomat a jubilánsnak, Szabó Imrének, aki a polgári eljárásjog és így a magánjogi igazságszolgáltatás keretrendszerének újrakodifikálásakor az e-justice kérdéskörét sem hagyta figyelmen kívül, a modern magyar polgári perrendtartás reflektál az elektronikus hírközlési rendszerek felhasználására a polgári per céljainak hatékony elérése és a jogkereső állampolgárok jogainak védelme érdekében. Meggyőződésem ugyanis, hogy a polgári per az, amelyben az emberi döntéstámogató algoritmusok egyszer majd markánsan teret fognak nyerni, emiatt van helye éppen egy ilyen tanulmánnyal köszönteni az ünnepeltet.

³ Ennek lényege, hogy egy technológia fejlesztésének korai szakaszában való szabályozás korlátozó hatású lehet, ha viszont megvárjuk, amíg egy adott technológia elterjed és általánossá válik, könnyen elveszítetjük felette a szabályozói kontrollt. Vö. TÓTH ANDRÁS: *Jog és technológia*. In: Klein Tamás – Tóth András (szerk.): *Technológia jog – robotjog – cyberjog*. Budapest, Wolters Kluwer. Online kiadás, 2019. Vö. DAVID COLLINGRIDGE: *The social control of technology*. Frances Pinter, 1980.

II. Mesterséges intelligencia – algoritmikus döntéshozatali mechanizmusok

A mesterséges intelligencia – ehelyütt első megközelítésben – az algoritmikus vagy algoritmizált döntéshozatal⁴ kategóriájába tartozik: amikor nagy mennyiségű adat gépi elemzése alapján feltárt korrelációkat és okozati összefüggéseket tesznek valamely döntés alapjául, amely döntés az egyén vagy az egyének csoportjai számára jogokat vagy kötelezettséget teremt, azaz a helyzetüket befolyásolja. E döntéshozatalban az emberi részvétel megjelenése attól függ, hogy azt miként tesszük a rendszer részévé: a szükséges adatokkal kapcsolatos műveletekben marad-e meg és mennyire, illetve, hogy az algoritmus által kiszámított eredmény figyelembevétele a humán döntésben megmarad vagy esetleg onnan is eltűnik. Ez a spektrum tehát a mintázatok döntéstámogatási céllal történő feltárásától egészen a teljesen automatizált döntéshozatalig is terjedhet.

A rendelettervezet (3. cikk és I. melléklet) szerint *MI-rendszernek kell tekinteni azt a szoftvert*, amely az ember által meghatározott célkitűzések adott csoportja tekintetében olyan kimeneteket, például tartalmat, előrejelzéseket, ajánlásokat vagy döntéseket képes generálni, amelyek befolyásolják azt a környezetet, amellyel kölcsönhatásba lépnek és amelyek legalább az alábbiak egyikével fejlesztettek ki:

- a) gépi tanulási megközelítések, ideértve a felügyelt, a felügyelet nélküli és a megerősítő tanulást, a módszerek széles skálájának, többek között a mélytanulásnak az alkalmazása;
- b) logikai és tudásalapú megközelítések, beleértve a tudás megjelenítését, az induktív (logikai) programozást, a tudásbázisokat, a következtetőmotorokat, a(z) (szimbolikus) érvelést és a szakértői rendszereket;
- c) statisztikai megközelítések, Bayes-féle becslés, keresési és optimalizálási módszerek.

III. Az Európai Unió jogszabálytervezete

1. Elvek és jogi keretek

A rendelettervezet összehangolt európai megközelítés jogi alapjait teszi le, amelynek legfőbb jellemzője, hogy osztályozza az algoritmikus döntéshozatali megoldásokat (mesterséges intelligencia mint gyorsan fejlődő technológiacsald) a felhasználásuk eredménye

⁴ Algoritmus: egy adott probléma programmatikus megoldását jelentő, elemi lépések véges számú halmaza által alkotott műveletsor. Az algoritmusok különböző nyelveken – programozási vagy akár természetes, emberi nyelven is – készülhetnek, de mindenképpen egyértelműnek kell lenniük minden kérdés tekintetében, és jól meghatározott bemeneti, valamint kimeneti pont(ok)kal kell rendelkezniük. Lásd: <https://pcforum.hu/szo-tar/algoritmus>. Több (gyakran végtelen sok) azonos jellegű, egymástól különböző feladat megoldására használható eljárás, amelynek során utasítás szerűen, előre meghatározott számolási lépéseket és döntéseket (utasítás) kell adott sorrendben végrehajtani (Tankönyvtár: Informatika.); TARLETON GILLESPIE: *The Relevance of Algorithms*. In: Tarleton Gillespie – Pablo J. Boczkowski – Kirsten A. Foot (eds.): *Media Technologies Essays on Communication, Materiality, and Society*. MIT Press Scholarship Online, 2014. 167–194. pp.

vagy közege alapján, ekként *funkcionális szemléletű*, és a különböző mesterséges intelligencia-alapú alkalmazások fejlesztésére forgalomba hozatalára és használatára vonatkozóan ebben a szemléletben (tehát, hogy mi lesz a rendeltetése, illetve a funkciója) teremt lehetőséget. Az eltérő kockázatú megoldások, eltérő jogi szabályozási keretbe tartoznak. A szabályozás *alapvető célkitűzése a jogbiztonság, az alapvető jogok és az egységes piac védelme*. Jelentős szabályozási keretet alkotna a rendelet az engedélyezési, minőségellenőrzési szabályok, nemzeti irányítás, felügyelet, tesztelési környezetek, regisztrációs kötelezettség vonatkozásában is.

A rendelet jogalapja az Európai Unió működéséről szóló szerződés 114. cikke lesz, ami a belső piac létrehozását és működését biztosító intézkedések elfogadásáról szól, a rendeleti jogforrási forma biztosítaná az unión belüli jogi széttagoltság elkerülését, és a mesterséges intelligencia-alkalmazások egységes piacát is megteremti. Ezzel egyébként *új szakpolitika* is létrejön az MI-rendszerek belső piacon történő biztosítására vonatkozó harmonizált szabályok tekintetében.

A rendelet nemcsak a piaci szereplőkre, állami szervekre, magánszemélyekre, hanem az uniós intézményekre, hivatalokra, szervekre és ügynökségekre is alkalmazni kell, amennyiben azok MI-rendszer szolgáltatójaként vagy felhasználójaként járnak el. Ez alól a katonai célú fejlesztések és felhasználások kivételt képeznek, mivel az a közös kül- és biztonságpolitika körébe tartozik, amelyre a fenti jogalappal létrehozott jogszabály nem vonatkozik.

A rendelettervezet 2. cikke szerint a rendelet az MI-rendszereket az Unióban forgalomba hozó vagy üzembe helyező szolgáltatókra (székhelytől függetlenül), az MI-rendszerek Unión belüli felhasználóira és az MI-rendszerek harmadik országban található szolgáltatóira és felhasználóira vonatkozik, ha a rendszer által előállított kimenetet az Unióban használják.

A rendelet különbséget tesz az elfogadhatatlan kockázattal (tiltott gyakorlatok), a nagy kockázattal, illetve az alacsony vagy minimális kockázattal járó alkalmazások vagy rendszerek között. A tiltott gyakorlatok semmilyen körülmények között nem alkalmazhatók, a nagy kockázatú rendszerek esetében pedig a rendelet szerinti szabályozásnak megfelelő esetén van lehetőség a fejlesztésre, a felhasználásra.

2. Tiltott mesterséges intelligencia megoldások

A tiltott gyakorlatok jegyzéke magában foglalja mindazokat az MI-rendszereket, amelyek *használatára elfogadhatatlannak minősül, mert alapjogsértő eredményre vezethet*. A tilalmak azokra a gyakorlatokra vonatkoznak, amelyek képesek nagymértékben manipulálni a személyeket, anélkül, hogy észlelnék azt (konkrétan szubliminális észlelés körében például agresszív, sértő, szexualizált, undort keltő vagy épp szuiciditást támogató üzenetek, képek megjelenítése) vagy kihasználni bizonyos veszélyeztetett csoportok, például a gyermekek vagy a fogyatékossgal élő személyek sebezhetőségét, hogy oly módon torzítsák magatartásukat, amely számukra vagy más személy számára valószínűsíthetően pszichológiai vagy fizikai károsodást okoz.

A felnőtteket érintő egyéb olyan manipulatív vagy kizsákmányoló gyakorlatok, amelyeket az MI-rendszerek elősegíthetnek, az adatvédelemre, fogyasztóvédelemre és digitális szolgáltatásokra vonatkozó hatályos jogszabályok hatálya alá tartozhatnak, amelyek garantálják, hogy a természetes személyek megfelelő tájékoztatásban részesüljenek, és

szabadon dönthessenek arról, hogy nem kívánják profilalkotás vagy más olyan gyakorlat tárgya lenni, amely befolyásolhatja magatartásukat. A javaslat tiltja továbbá a hatóságok által végzett, mesterséges intelligencián alapuló, általános célú társadalmi pontozást. Ez egyértelmű – értékalapú – elhatárolódás a Kínában is alkalmazott társadalmi kreditrendszerrel.⁵ A tervezet szerint a „valós idejű” távoli biometrikus azonosító rendszerek (tipikusan arcfelismerés) nyilvánosság számára hozzáférhető helyeken történő használata szintén tilos, eltekintve bizonyos korlátozott kivételektől bűnüldözési célból.

3. Nagy kockázatú MI-rendszerek

Az MI-rendszerek nagy kockázatúként való besorolása az MI-rendszer rendeltetésén alapul, nagy kockázatot jelentenek a természetes személyek egészségére és biztonságára vagy alapvető jogaira nézve. Ezek a rendelettervezet szerint kockázatkezelési rendszerrel kell ellátni és nyilvántartásba kell vetetni. Ezen túlmenően a nagy kockázatú MI-rendszereket úgy kell megtervezni és fejleszteni, hogy működésük kellően átlátható legyen ahhoz, hogy a felhasználók értelmezhessék a rendszer kimenetét és megfelelően használhassák azt. Az átláthatósági kötelezettségek olyan rendszerekre vonatkoznak, amelyek vagy emberekkel érintkeznek, vagy az érzelmek észlelésére vagy a biometrikus adatokon alapuló (szociális) kategóriákkal való kapcsolat meghatározására szolgálnak, illetve tartalmakat hoznak létre vagy manipulálnak („deepfake”). Ha tehát a személyek MI-rendszerrel érintkeznek, vagy érzéseiket vagy jellemzőiket automatizált eszközökkel ismerik fel, az embereket tájékoztatni kell erről. Ezen túlmenően biztosítani kell, hogy az MI-rendszert a természetes személyek hatékonyan felügyelhesék (fejlesztés és felhasználás során egyaránt), s e felügyelet körébe az is beletartozik, hogy be tudnak avatkozni az MI-rendszer működésébe, akár felül is írhatják az MI rendszer kimenetét.

4. Egyéb MI rendszerek

A rendelettervezet szerint (52. cikk) a nem magas kockázati besorolású MI-rendszerek esetén a legfontosabb kritérium, hogy a természetes személy tájékoztatást kapjon arról, hogy valamely MI-rendszerrel áll kapcsolatban, kivéve, ha ez a körülmények és a használat kontextusa alapján nyilvánvaló. Ez a kötelezettség nem vonatkozik a törvény által a bűncselekmények felderítésére, megelőzésére, kivizsgálására és eljárás indítására engedélyezett MI-rendszerekre, kivéve, ha ezek a rendszerek bűncselekmények bejelentése céljából a nyilvánosság számára is elérhetők. Azon MI-rendszerek felhasználói, amelyek olyan, meglévő személyekre, tárgyakra, helyekre vagy más szervezetekre vagy eseményekre érzékelhetően hasonlító képet, audio- vagy videotartalmat generálnak vagy manipulálnak, amely egy személy számára megtévesztő módon eredetinek vagy valóságosnak tűnhet („deepfake”), közlik, hogy a tartalmat mesterségesen hozták létre vagy manipulálták.

⁵ KOLLÁR CSABA: *Kína és a társadalmi kredit rendszere*. Hadtudomány 2020/2. 79–97. pp.

5. A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség politikájában

A rendelet célkitűzései és jogalapjának a megválasztása is világosan mutatja, hogy a belső piaci célkitűzések dominálnak, azonban az igazságszolgáltatást érintő uniós politika körében is lesz relevanciája a rendeletnek. A tervezet kimondja, hogy az olyan MI-rendszerek tekintetében, amelyek a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségben a nagy méretű IT-rendszerek üzemeltetési igazgatását végző európai uniós ügynökség (eu-LISA) által igazgatott nagy méretű IT-rendszerek alkotóelemei, a javaslat nem alkalmazandó azokra az MI-rendszerekre, amelyeket e rendelet alkalmazásának kezdőnapjától számított egy éven belül hoztak forgalomba vagy helyeztek üzembe, kivéve, ha a kérdéses eszközökre vonatkozó jogi aktusok cseréje vagy módosítása jelentősen módosítja az érintett MI-rendszer vagy MI-rendszerek tervezését vagy rendeltetését (83. cikk).

Ezen túlmenően az is látható, hogy az uniós bűnüldözés számára is értelemszerű korlátokat teremt a rendelettervezet, a *tiltott gyakorlatok három bűnüldözési kivétele* viszont releváns lehet az uniós szintéren is. Az 5. cikk (1) bekezdés d) pontja alapján tehát a „valós idejű” távoli biometrikus azonosító rendszerek használata a nyilvánosság számára hozzáférhető helyeken bűnüldözési célokból megengedett, ha és amennyiben az ilyen használat az alábbi célok egyikéhez feltétlenül szükséges:

- a) a bűncselekmények konkrét potenciális áldozatainak célzott felkutatása, ideértve az eltűnt gyermekeket is;
- b) természetes személyek életét vagy fizikai biztonságát fenyegető konkrét, jelentős és közvetlen veszély, illetve terrortámadás megelőzése;
- c) az európai elfogatóparancsról szóló 2002/584/IB tanácsi kerethatározat 2. cikkének (2) bekezdésében említett bűncselekmények (ún. katalógus-bűncselekmények) elkövetőinek vagy gyanúsítottjainak felderítése, lokalizálása, azonosítása vagy büntetőeljárás alá vonása, amennyiben e bűncselekmények esetében az érintett tagállam joga szerint e tagállamban a büntetési tétel felső határa legalább háromévi szabadságvesztés vagy szabadságelvonással járó intézkedés.

A térfigyelő, vagy sebességmérő kamerák felvételeinek humán vizsgálata és nyomon követése rendkívüli kapacitást igényel a bűnüldöző, illetve közrendet fenntartó szervektől, így lehet igény arra, hogy olyan algoritmusokat készítsenek, amelyek felismerik például az erőszakos magatartások, az emberrablás vagy éppen a házbetörés vizuálisan megjelenő visszatérő mintázatait.⁶ Említést lehet tenni az Europol különleges projektjéről is, a Trace an Object⁷ c. kampányról, amelynek az a lényege, hogy az Europol közzétett nagyon sok olyan képet az interneten, amelyeken a kiskorúakat érintő szexuális tartalmú képek háttérben szereplő tárgyakat jelenítik meg (a többi tartalom nélkül). Azt kéri az Europol az emberektől, hogy akinek ismerős valamely tárgy, jelentkezzen, ugyanis az érintett országokban lefolytatott nyomozásokban semmilyen értékelhető adat nem keletkezett. Van esély ugyanis arra, hogy a keresett gyermek ismerősei, a rokonai, esetleg a tárgy forgalmazója viszont

⁶ HE HUANG et al.: *SOS: Real-time and accurate physical assault detection using smartphone*. Peer-to-Peer Networking and Applications 2017/10. 395–410. pp.

⁷ <https://www.europol.europa.eu/stopchildabuse>

felismeri az adott tárgyat. Ezt továbbgondolva elképzelhetőnek tartom, hogy – egy távolabbi jövőben – elkészülhessen egy olyan algoritmus, amelyik a közösségi oldalakat monitorozza és keresi a nyilvános felvételeken ugyanezeket a tárgyakat, s megtalálásuk esetén a képen szereplő személyeken arcfelismerési protokollt is futtat majd.

A fenti megoldások tudományos alapjainak kikutatása, illetve a tanulási adatok megfelelő kialakítása kulcskérdés az ilyen algoritmusok fair alkalmazása szempontjából, de kétségtelen tény, hogy a bűnüldözésnek ilyen irányokat kell vennie már a közeljövőben is.

IV. Igazságszolgáltatási felhasználás és a rendelettervezet

A rendelettervezet szakmailag helyesen és markánsan megjeleníti a bűnüldözés számára fejlesztendő és/vagy ott felhasználható megoldásokat és azok kockázatait. A bűnüldözés a rendelettervezet értelmezésében a bűnüldöző hatóságok által a bűncselekmények megelőzését, nyomozását, felderítését, büntetőeljárás alá vonását vagy büntetőjogi szankciók végrehajtását illetően folytatott tevékenységek, beleértve a közbiztonságot fenyegető veszélyekkel szembeni védelmet és e veszélyek megelőzését is. Látható, hogy *ez nem fogja át az igazságszolgáltatási ökoszisztéma (vagy igazságszolgáltatási láncolat) egész spektrumát*, a bírósági szakaszban alkalmazható MI-megoldások nem esnek a bűnüldözés kategóriája, így az esetleges kivételek alá sem. A rendelettervezet szerint viszont az igazságszolgáltatásra és a demokratikus folyamatok irányítására szánt egyes MI-rendszereket nagy kockázatúnak kell tekinteni, figyelembe véve a demokráciára, a jogállamiságra, az egyéni szabadságokra, valamint a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogra gyakorolt potenciálisan jelentős hatásukat. Különösen az esetleges torzítások, hibák és átláthatatlanság kockázatának kezelése érdekében indokolt *nagy kockázatúnak minősíteni azokat az MI-rendszereket*, amelyek célja, hogy segítsék az igazságügyi hatóságokat a ténybeli és a jogi elemek kutatásában és értelmezésében, valamint a jog konkrét tényekre történő alkalmazásában.⁸ *Az igazságügyi felhasználás csapdái – már most látható – igen széleskörűek*, lássunk néhányat a jelenleg megoldhatatlannak tűnőek közül. *Az adaptációs csapda* azt jelenti, hogy ha a nagy mennyiségű adat összekapcsolásával valamifajta „együttlomogást” észlel egy algoritmus, akkor hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy e mintázat valós összefüggést jelez. Sok esetben azonban elfogadott tudományos módszertannal nem lehet megállapítani a korreláció helyességét és magyarázó erejét, ennek ellenére mégis azt gondoljuk, hogy ha nagyon sok adat van, akkor van mintázat is (korreláció). Ez különösen félrevezető információforrás lehet felelősséget megállapító igazságügyi döntések esetén. Említhető továbbá *rendszerimmanens értékek matematizálhatatlansága* is, azaz az, hogy az igazságosság, a méltányosság, az alapvető és emberi

⁸ Az ezekkel kapcsolatos legalapvetőbb kérdésekről lásd KARSAI KRISZTINA: *Algoritmusok és büntető igazságszolgáltatás*. In: Török, Bernát; Zódi, Zsolt (szerk.) *A mesterséges intelligencia szabályozási kihívásai. Tanulmányok a mesterséges intelligencia és a jog határterületeiről*. Ludovika Egyetemi Kiadó (2021). 357–386. pp. Ez a minősítés azonban nem terjedhet ki azokra az MI-rendszerekre, amelyeket olyan, tisztán járulékos adminisztratív tevékenységekre szánunk, amelyek az egyedi esetekben nem befolyásolják a tényleges igazságszolgáltatást; ilyen tevékenységek például a bírósági határozatok, dokumentumok vagy adatok anonimizálása vagy árnevesítése, a személyzet közötti kommunikáció, az adminisztratív feladatok vagy a források elosztása.

jogok olyan értékek, amelyeket állandó „változókként” kellene kezelni a „jogi algoritmusban”, azonban ezen értékek tartalmi körvonalai nem állandóak. Ha az algoritmusunk képes lenne felismerni – mi pedig megérteni – azokat a mintázatokat, amelyeket a „jogi algoritmusba” közvetlenül nem kódolt más változók adnak ki, akkor sem tudnánk kipróbálni, mivel, hogy elegendő számú ilyen eset még a nagyobb populáció békés együttélését kiszolgáló jogrendszerekben sem adott, így „tanulóadatkénti” felhasználásuk nem vezetne megfelelő eredményre. Ide tartozik még az *„az vagy, amit megeszél” csapda* is, amely különösen az igazságszolgáltatási felhasználásban szinte azonnal feltárul: amennyiben az adatok, amelyekkel az algoritmust „etetjük”, maguk a korábbi bírósági döntések, akkor ezzel azt feltételezzük, hogy minden korábbi bírói vagy más hatósági döntés jogilag helyes volt, hiszen engedjük, hogy az algoritmus az alapján rajzolja a mintázatokat. Ilyenkor a múltbeli bírói döntésekben megjelenő esetleges szubjektív tényezők mintázatalakító potenciálja (diszkrimináció, rasszizmus stb.) átszűrődhet így az algoritmus által „feltárt” összefüggésekbe, azaz míg az emberi szubjektum beszűrődését kizárnánk az egyedi esetből, ellenben engednénk összegzett hatásában. Az adatok desztillálását sem lehetne aggálytalanul indokolni még ilyen esetben sem, hiszen a végleges és jogerős döntések – főszabály szerint – nem megkérdőjelezhetők.

Jelen tanulmányban – terjedelmi okokból – a rendelettervezet főbb szabályozási elveit és rendszerét volt lehetőségem bemutatni, a címben szereplő igazságszolgáltatási kérdéseket éppen csak felvetni tudtam, *de ígérem, hogy a kutatást tovább folytatva, a jubiláns számára az eredményeimet elérhetővé teszem, legkésőbb a következő születésnapjaim kötetben.*